

Subjekt og stemme i tre dikt av Alice Oswald

Prosjektbeskrivelse til masteroppgave i allmenn litteraturvitenskap

Universitetet i Bergen

ALLV301

Kandidatnummer 102

Våren 2021

I Alice Oswalds dikt «Severed Head Floating Downriver» møter leseren Orfeus' avrevete hode som flyter ned en elv, «singing and forgetting, filling up with water and floating away» (6). Diktet er tilsynelatende en soliloquy på 52 frie verselinjer, og viser hvordan subjektet viskes ut i takt med at elven inntar tankene og glemselen tiltar. Ifølge myten kunne Orfeus legge hele verden under seg, trollbinde, gjennom sangen sin, men denne funksjonen til stemmen og sangen problematiseres når Orfeus blir en del av elven og mister grepet om omverdenen. Diktet åpner med linjen «Eurydice already forgetting who she is», og noen linjer videre:

the name of a fly or a flower already forgetting who they are
they grow they grow
until their bodies break their necks» (2016:6).

Her er det ikke umiddelbart åpenbart om det er Orfeus som glemmer, eller Orfeus som omtaler Eurydike, fluene og blomstene som glemmer seg selv. Jeg vil si at det kanskje er begge deler. Dette utgangspunktet skaper en tvetydighet og dobbelthet i diktet som jeg vil undersøke videre.

Diktet er fra samlingen *Falling Awake*, som ble utgitt på forlaget Jonathan Cape i 2016. Som tittelen på samlingen impliserer, handler mange av diktene om å komme til bevissthet om hvordan tyngdekraften trekker oss ned, om hvordan ikke bare mennesker, men også dyr og natur står overfor forgjengelighet og død. Det som interesserer meg i Alice Oswalds diktning, er nettopp hvordan den viser fram spenningen mellom det sitrende livet, og forfallet som også preger alt levende. Vann i ulike former er et gjennomgående motiv i samlingen (og også i andre deler av forfatterskapet, som elven i *Dart*, og havet i *Nobody*), som preger og illustrerer den med bevegelsene fall og flyt. Ingenting er evig, og alt er i forandring, i bevegelse. Selvet er i konstant forandring, gjerne i form av utvisking, og døden er alltid nærværende og ikke bare et, men *det* stabile punktet i tilværelsen (eller som stabil mangelvare). Det er nettopp ved å sette søkelyset på døden som en betingelse for livet, at Oswald understreker hvordan ustabiliteten trenger gjennom alt, slik som i diktet «Body», der viljen lever akkurat litt lenger enn kroppen greier å holde seg oppe i det en grevling går inn i døden:

As if in a broken jug for one backwards moment
Water might keep up its shape (2016:12)

Oswald debuterte i 1996 med samlingen *The Thing in the Gap-Stone Stile*, og har siden publisert åtte diktsamlinger. Blant disse er den seneste, *Nobody*, blitt gjendiktet til norsk ved Paal-Helge Haugen. Forfatterskapet har oppnådd internasjonal anerkjennelse, og har blitt nominert til og vunnet en rekke ulike priser (bl.a. T.S. Eliot Prize og Ted Hughes Award), og Oswald ble i 2019 utnevnt til Oxford Professor of Poetry.

I norsk kontekst er Oswald, foruten å ha fått en samling oversatt, blitt presentert i Bokvennen Litterær Avis 2/2021 med diktet «A Rushed Account of the Dew» i norsk språkdrakt, og Gunnar Wærness påpeker hvordan hun i *Falling Awake* «utforsker kontaktflater og signalsystemer mellom det tegnsøkende mennesket og naturen som det tror seg å beherske.» (24). Forfatterskapet har blitt forsket på av Janne Stigen Drangsholt, og i Charles I. Armstrongs *Figures of Memory. Poetry, Space and the Past* fra 2009, som var min inngang til forfatterskapet. Internasjonalt er særlig debutsamlingen, samt *Dart* (2002) og *Memorial: An Exavation of the Iliad* (2011) er blitt gjenstand for en rekke forskningsartikler, men til tross for at Oswald regnes som en av Storbritannias viktigste samtidspoeter, har det blitt skrevet lite om de nyeste samlingene hennes (utfra mine undersøkelser), for utenom kritikk. Derfor tror jeg dette er et forfatterskap som vil være spennende å undersøke nærmere.

Emnet for min masteroppgave vil være det lyriske subjektet. Jeg vil gjerne ta utgangspunkt i tre dikt fra *Falling Awake*: nevnte «Severed Head», samt «Dunt. A poem for a dried-up river» og «Tithonus. 46 minutes in the life of dawn», og gjennom en komparativ nærlesning av disse gjøre et studium av hvordan subjektene og stemmene i diktene problematiseres, og hvordan diktene på ulikt vis tematiserer utvisking av subjekt og glemsel, og med dette åpner for meta-poetisk refleksjon i diktene. Dette er et aspekt ved diktning som interesserer meg, og som er en del av min motivasjon for prosjektet. Det dreier seg altså om et anvendt litteraturstudium.

Oppgaven åpner for en rekke underproblemstillinger knyttet til språk, tid, persepsjon og formale aspekter ved diktene. En sentral underproblemstilling vil også gå ut på å undersøke funksjonen av bruk av antikk litteratur og myter.

Oswald har arbeidet som gartner, og nærhet til naturen, dens vesener og lyder er noe som går igjen i mange av diktene hennes, også i diktene jeg har valgt. Resepsjonen av Oswald fokuserer særlig på henne som en «nature poet», og behandler henne som en representant for økopoesi, som for eksempel Armstrong gjør. Dette kan også være en mulig retning å ta oppgaven i.

Tilbake til Orfeus. Hva skjer med diktet når dets subjekt forsvinner? Siden subjektet I «Severed head» på flere steder tematiserer sin egen stemme, vil jeg si det er selvrefleksivt, som her: «my voice being water / which holds me together and also carries me away / until the facts forget themselves gradually like a contrail» (10), og slik som i diktets siste linjer: «this is how the wind works hard at thinking / this is what speaks when no one speaks» (2016:10). Med dette vil jeg si at det ligger en paradoksal, dobbel bevegelse i diktet, idet diktet skapes samtidig som subjektet vitrer bort – det finnes ikke noe enhetlig selv. Dette tillegger en meta-poetisk dimensjon til diktet, og problematiserer diktet som medium for en stemme, og opplevelsen av et helhetlig subjekt.

I diktet er det døde forbundet med anorganisk materiale, som steiner og metall, samtidig som disse også gis liv: «down there in the stone world / where the grey spirits of stones lie around uncertain of their limits / matter is eating my mind I am in a river» (7), «iron insects engraved in sleep» (8). Orfeus ser ut til å i elven eksistere et sted mellom liv og død, med nærhet både til livet på overflaten, og til underverdenen, som blir fremstilt som elvebunnen.

«Tithonus»

«Tithonus. 46 minutes in the life of dawn» kan sies å være Tithonus' elegi over to uopnåelige instanser: døden, og det erotiske begjæret etter daggry. Diktet tar utgangspunkt i myten om daggry og elsekeren Tithonus. Daggry ba Zeus om at dødelige Tithonus skulle få evig liv, men glemte å be om at han også skulle tildeles evig ungdom. Derfor eldes Tithonus til evig tid, og myten tematiserer alderdommens uunngåelige påvirkning på menneskelivet. Den er også gjenstand for et dikt av Sapfo (og for så vidt et av Tennyson).

Diktet introduseres som en *performance*, og er i boken utformet med en vertikal punktvis stripe som angir tiden det er ment til å leses opp på, 46 minutter. Dette fremhever diktet som et akustisk og temporalt fenomen.

Det som skal høres i performansen, er «the sound of Tithonus meeting the dawn at midsummer» (46), og diktet består av Tithonus som babler for seg selv. Et viktig aspekt ved diktet, er hvordan det beskriver verden/naturen som trer fram sammen med daggry, med fokus på ulike dyr og fugler, men også planter og vann. Hvorfor omtaler Tithonus naturen? Jeg tenker at det er den eneste måten å omtale daggry på, nettopp fordi hun ikke lar seg fange på noen annen måte – hun er der bare i egenskap av at verden kommer til syne, og får form og

farge. I mørket ser man ingen former eller skygger, alt er likt – det naturlige livets egenartethet fremtrer først med lyset, som igjen kun kan ses i det det lyser opp. Derfor blir daggryets utilnærmelighet og fravær en betingelse for diktets mulighetsvilkår, og man kan undersøke diktet utfra et meta-poetisk perspektiv.

Det samme kan sies om døden, som gir tilværelsen mening. Daggry representerer en ny begynnelse, men i diktet oppleves denne som kald og uutholdelig. Det ligger et paradoks i at enhver dag representerer en ny begynnelse, samtidig som det oppleves som en uendelig repetisjon av det samme. I likhet med Orfeus opplever man også her at selvet på et vis er visket ut sammen med kroppens forfall: «Very nearly anonymous now» (51), og tematiserer på flere steder sin egen fragmenterte stemme:

and my voice then speaks with
spaces much as a sewing machine
might write with no thread a line
of small holes (65)

«Dunt»

I «Dunt. A poem for a dried-up river» uttrykkes en desperasjon i møte med natur i forandring, i forfall. Diktet beskriver en elvenymfe som står bak glassvegger på et museum og forsøker å kalle fram en elv: «Very small and damaged and quite dry / a Roman water nymph made of bone / tries to summon a river out of limestone (31). Diktet har den samme muntlige og tankestrømsaktige formen som «Tithonus» og «Severed Head», og er veldig repetitivt. Det oppleves derfor som en besvergelse eller bønn.

Stemmen til nymfen tematiseres gjennom diktet, for eksempel ved «very endangered now / in a largely unintelligible monotone / she tries to summon a river out of limestone / little distant sound as of dry grass try again» (31). Ved diktets slutt kommer imidlertid et brudd, og man ser hvordan elven lever på folketungen og i den kollektive menneskelige bevisstheten, samtidig som det omtales i fortid, ved en beskrivelse av dens tidligere overflod og påvirkning på de menneskelige omgivelsene: «and they say oh they say / in the days of better rainfall /it would flood through five valleys» (35), og med det mer håpefull «yes go on». Hvilken funksjon får dette fokusskiftet?

Nymfen er en representasjon av elven – et tegn. Hun har imidlertid mistet forbindelsen til omgivelsene: «year after year in a sealed glass case / having lost the hearing of her surroundings» (33). Er det nymfen som ikke lyttes til, eller har hun mistet den sensoriske

tilknytningen til omgivelsene? Jeg er nysgjerrig på funksjonen til nymfen, og tror det har å gjøre med menneskets oppmerksomhet til omverdenen, og at det sier noe hvor forholdet mellom natur/kultur går for mennesker. Hva velger vi å ta vare på, og hva overlater vi til glemselen?

Form og gjenbruk

Oswalds dikt har en særegenhet med tanke på de formale aspektene, og diktene er preget av en muntlighet og spontanitet. I «Severed Head» og de andre diktene jeg vil undersøke, er preget av mye cesur i form av «luft» mellom teksten, og lite eller fullstendig mangel på tegnsetting. De har også en spesifikk syntaks, og som bidrar til at diktene oppleves som muntlige og tanke/ talestrømsaktige. Samtidig er det mye rim og rytme i diktene. Jeg vil undersøke funksjonen av dette, og forholdet mellom subjekt og form. I undersøkelsen av det formmessige planet vil jeg forholde meg til tidligere forskning på Oswalds poesi.

Oswald er åpenbart opptatt av poesiens tilknytning til den muntlige diktingen, og at diktene er ment til å leses høyt. Jack Thacker har blant annet pekt på at Oswald i sine tidlige samlinger er påvirket av teknikkene til Homer og den muntlige tradisjonen (2015:105). På samme måte som Homer benytter Oswald seg av similer som utvides, og nærmest blir en selvstendig liten historie, eller slik Dan Chiasson i *The New Yorker* beskriver dem: «she builds so much weird, psychological subplot into them that they fly loose of whatever they're allegedly describing» (2016:78), med en beskrivelse av daggry som kommer til syne over trelinjen i «Tithonus»:

it makes me shiver like a
dead soldier returning his empty clothes
to his bride but she's married
someone else (60)

I en artikkel om *Memorial*, fremhever Linne og Niederhoff den formale gjelden til Homer, gjennom Oswalds parataktiske poetikk i forhold bruk av similer og syntaks (2018). Oswald har også selv kommentert på sitt forhold til dette: «Oswald is interested in co-ordination rather than subordination, as she seeks 'a much more democratic way of seeing the world'» (2015:109). Noe av det parataktiske går igjen i disse diktene i *Falling Awake*. Jeg vil

undersøke i hvilken grad Oswald også benytter seg av disse stilvalgene i diktene, og hvilken funksjon det får i diktene.

Oswald har studert klassiske fag ved Oxford, og som man ser i disse diktene, er antikkens litteratur og sagn-og mytekretser en rik kilde til Oswalds diktning. De blir imidlertid gitt et helt nytt uttrykk. Det slår meg som et paradoks at Oswald bruker historier som har vært med oss i det vi nesten kan kalle en evighet, til å diskutere temaer som glemsel og ustabilitet. Hva er funksjonen til denne bruken av antikkens kilder, denne fornyingen av materiale? Hvilken inngang bruker Oswald til mytestoffet, og hva slags stemme gir hun subjektene? Mange poeter, og særlig en modernistisk dikter som eksempelvis T.S. Eliot, vært svært innovative i sin bruk av antikke kilder og mytestoff, og det er et tema som er blitt forsket mye på. Spørsmålet om moderne engelske poeters tilbakevending til gresk og romersk litteratur er for eksempel blitt utforsket i *Living Classics. Greek and Rome in Contemporary Poetry in English* fra 2009, som undersøker hvordan poeter som eksempelvis Seamus Heaney og Michael Longley approprierer og beskjeftiger seg med antikk litteratur. I så måte legges Oswald inn i en større kontekst i forhold til (samtidige) forgjengere, og boken kan bidra til å finne et perspektiv når jeg skal behandle denne tematikken.

Det teoretiske rammeverket er på dette punktet ikke helt på plass, og vil utvikle seg etter hvert. I forbindelse med Oswalds teknikk i både *The Thing in the Gap-Stone Stile* og i *Dart*, har Claude Levi-Strauss begrep *bricolage* blitt brukt av blant annet Rowan Middleton (2015) og Thacker for å beskrive hvordan Oswald forholder seg til både intertekstuelle referansepunkter og fragmenterte struktur, der heterogene elementer blir plassert sammen for å skape betydning, eller mening. I boken *Tradition, Translation, Trauma: The Classic and the Modern* (2011) har Lorna Hardwick på sin side undersøkt muligheten for å bruke Deleuze og Guattaris rhizom-tenkning i måten moderne poeter forholder seg til antikke myter og litteratur. Dette kan være mulige innganger som kan brukes til å diskutere diktene forhold til antikken utfra, og som jeg vil lese meg opp på.

Jeg tror det vil være kunne være fruktbart å ta utgangspunkt i Maurice Blanchots språk-og litteraturfilosofi, særlig. Blanchots tolkning av Orfeus-myten, med Essayet «Orfeus' blikk» fra *L'espace littéraire* (1955), står sentralt i hans tenkning omkring litteratur, der forsvinning, fravær og død utgjør kjernen av spørsmålet om hva litteratur er. I møte med Blanchots forsøksvise tilnærminger oppstår det like mange spørsmål som i møte med Oswalds

litteratur, men jeg tror at det i negasjonsteorien finnes noen møtepunkter jeg kan gå i dialog med.

Oppsummering og fremdriftsplan

Som jeg har forsøkt å vise, vil arbeidet mitt innebære å undersøke hvordan Oswald behandler stemme og subjekt i diktene sine, og i kontekst av hvordan hun henter stoff og form fra antikke myter og epos, og med dette diskuterer temaer som ustabilitet, død og naturfenomener.

Til slutt noen ord om fremdriftsplanen. Fram til jeg starter skriveprosessen vil jeg lese meg mer stødig på det teoretiske rammeverket, som nok vil utvide seg etter hvert som jeg kommer i gang. I den første delen av masteroppgaven vil klargjøre det teoretiske grunnlaget, og det vil være nødvendig for meg å komme med nærmere, mer presise begrepsavklaringer enn det jeg på dette tidspunktet benytter meg av, særlig med tanke på konsepter som stemme og subjekt. Deretter vil jeg gjøre en nærlesing av diktene, og avslutte med drøfting og konklusjon. I løpet av høstsemesteret 2021 og vårsemesteret 2022 regner jeg med å skrive oppgaven, og jeg planlegger å levere avhandlingen til normert tid våren 2020.

Bibliografi

Armstrong, Charles I. *Figures of Memory. Poetry, Space and the Past*. London: Palgrave Macmillan, 2009.

Blanchot, Maurice [1955] «Orfeus' blikk». *Innriss. Essays I utvalg*. Oversatt ved Marius Wulfsberg. Oslo: Aschehoug kursiv, 1996. 24-30.

Chiasson, Dan. «Force of Nature». *The New Yorker*, Vol. 92, No. 28, 2016. 78.

Hardwick, Lorna. «Fuzzy Connections. Classical Texts and Modern Poetry in English». *Tradition, Translation, Trauma: The Classic and the Modern*. Red. Jan Parker og Timothy Mathews. Oxford: Oxford University Press, 2011. 39-60.

Harrison, Stephen J. (red) *Living Classics. Greek and Rome in Contemporary Poetry in English*. New York: Oxford University Press, 2009.

Linne, Lena og Niederhoff, Burkhard. «“[M]emories and similes laid side by side”:

The Paratactic Poetics of Alice Oswald's Memorial». *Connotations*, Vol. 27, 2018. 19-47.

Middleton, Rowan. «Connection, disconnection and the self in Alice Oswald's Dart». *Green Letters*, Vol. 19. No. 2, 2015. 157-169.

Oswald, Alice. *Falling Awake*. London: Jonathan Cape, 2016

Thacker, Jack. «The Thing in the Gap-Stone Style: Alice Oswald's Acoustic Arrangements». *The Cambridge Quarterly*, Vol. 44, No. 2, June 2015. 103-118.

Wærness, Gunnar. «Poesiagenturet presenterer: Alice Oswald». *Bokvennen litterær avis*, Vol.33, No. 2, 2021. 24.